

**Εισήγησις στὴν Α' Σύναξι Ἐνημερωτικῆ
τῆς Ἱερᾶς Μητροπόλεώς μας
Κυριακῆ, 27.9/10.10.2021**

Ὁ Μεγάλος Ξεσηκωμὸς τοῦ Γένους, 1821. Ἄναφορὰ στὴν συμμετοχὴ τῶν γυναικῶν

*Σεβασμιώτατε, Σεβαστοὶ μου Πατέρες καὶ Μητέρες,
ἀγαπητοὶ μου ἐν Χριστῷ ἀδελφοὶ Χαίρετε ἐν Κυρίῳ πάντοτε!*

Εἶναι γιὰ μένα μεγάλη τιμὴ καὶ χαρὰ νὰ βρίσκομαι καὶ πάλι καλεσμένη σας, νὰ βάλουμε μαζί ἓνα κλαδί δάφνης καὶ μυρτιάς στοὺς ἥρωικούς μας προγόνους!...

200 χρόνια ἀπὸ τὴν Μεγάλη Στιγμὴ τοῦ Ἔθνους μας: τὴν Ἐπανάσταση τοῦ 1821! **Ἡ** συγκίνηση, ἡ χαρὰ, ἡ ἐθνικὴ ὑπερηφάνια καὶ πόσα ἀκόμα συναισθήματα δονοῦν τίς ψυχές καὶ τίς καρδιές ὄλων μας!...

Ἡ πανδημία ἐμπόδισε πολλὰ ἀπὸ ἐκεῖνα πού ἡ καρδιά μας ποθοῦσε γιὰ νὰ γιορτάσουμε τὴν σπουδαία ἐπέτειο τοῦ Μεγάλου Ξεσηκωμοῦ! **Ἡ** τεχνολογία πού διαθέτει ἡ ἐποχὴ μας, μᾶς δίνει κάποιες διεξόδους, πού ἂν καὶ βρίσκονται μακριὰ ἀπὸ τὴν ἀνάγκη τῆς φυσικῆς παρουσίας, μᾶς φέρνουν σέ ὀπτικο-ακουστικὴ τουλάχιστον ἐπαφή.

* * *

Σὰν μαθήτρια τῆς πρώτης Γυμνασίου τό 1971, ἔζησα μέ ὄλη μου τὴν ψυχὴ, τὸν ἐνθουσιασμό καὶ τὸν αὐθορμητισμό τῆς ἀδολῆς, παιδικῆς μου ἡλικίας, τοὺς ἑορτασμούς γιὰ τὰ 150 χρόνια ἀπὸ τὴν Ἐπανάσταση τοῦ 1821!... **Οἱ** ἀναμνήσεις μου ζωηρές, ὀλοζώντανες, σαρωτικές. **Ὁ** πατριωτικὸς παλμὸς πού μᾶς ἐμφοροῦσε καὶ μᾶς συνείχε ἦταν ἀπερίγραπτος...

Καί σήμερα, 50 ολόκληρα χρόνια μετά, νά ἔμαστε πάλι ἐδῶ, ἔχοντας διαβάσει περισσότερη ἱστορία, ἔχοντας ὠριμάσει, πιά ἔμπειροι καί ἐλπίζω σοφότεροι, νοσταλγώντας ὁμως τόν παλιό ἐνθουσιασμό καί τήν λαμπρότητα πού ἔχουν πλέον θαμπώσει ἀπό τήν γνώση, τόν ρεαλισμό καί τήν μεγάλη ἀλλαγὴ στίς ψυχές καί τίς θεωρίες τῶν ἀνθρώπων, στόν τρόπο σκέψεων καί συμπεριφορῶν... **Τό** τότε καί τό τώρα, ἀπέχουν δυστυχῶς ἔτη φωτός...

Δέν θά ἀμαυρώσω μέ τούς σύγχρονους ἐνδοτισμούς τίς σελίδες πού μέ θυσίες, ποταμούς αἱμάτων καί θανάτους γράφηκαν ἀπό τούς ἄξιους προγόνους μας, σέ κάθε σπιθαμὴ τῆς Πατρίδος μας, ἀπό τήν ἀγάπη καί τόν πόθο γιά τήν Ἐλευθερία πρὶν ἀπό 200 χρόνια!

* * *

Κι ἄς μποῦμε στόν ἀποψινό χορό τῆς Μνήμης, μέ τό ἀκόλουθο ποίημα τοῦ Γ. Βερίτη, πού ὑμνεῖ:

Τὴν Μεγάλη, τὴν Διπλή, Τρανὴ γιορτὴ!
Τὴν γιορτὴ τῆς Πίστης καί τῆς Λευτεριάς,
πού προμηνᾶ τόν ἐρχομό τοῦ Λυτρωτῆ
καί τῶν προγόνων διαλαλεῖ τὴν ἀρετὴ!

Αὐτὴ τὴ μέρα λάμπει ὁ ἥλιος πιά γλυκά.
Τό «Χαῖρε» ψάλλουν τά Οὐράνια πρὸς τὴ γῆ,
κι ἀντιλαλοῦνε τά βουνά τά Ἑλληνικά
καί στίς ψυχές ξυπνοῦν τὴν πίστη πού νικᾶ.

Ἀνθοῦν οἱ κάμποι, κελαῖδοῦνε τά πουλιά·
ψυχές ἡρώων ξεκινοῦν ἀπὸ ψηλά,
κι ὀλόγυρά μας φτερουγᾶνε μέ χαρά
Καί τραγουδοῦν μαζί μας «Χαῖρε Ἐλευθεριά»!

Χαρήτ' ἀδέλφια τὴν τρανὴ διπλὴ γιορτὴ.
Ἵμνολογῆστε τόν Οὐράνιο Λυτρωτῆ,
κι ἀγωνιστῆτε μονιασμένοι, δυνατοί,
γιά μιὰν Ἑλλάδα φωτεινὴ, Χριστιανικὴ!

Ἵμως, γιά νὰ φθάσουμε σ' αὐτὴ τὴν τρανὴ διπλὴ γιορτὴ ἀπὸ τὴν ἀποφράδα μέρα τῆς Ἀλώσεως, πέρασαν τέσσερα μαῦρα ἀτέλειωτα ἑκατόχρονα καί γιά τὴν Ἥπειρο, τὴν Θεσσαλία, τὴν Μακεδονία, τὴν Θράκη, τὰ νησιά, τὴν Μικρὰ Ἀσία καί τόν Πόντο

πέντε, με τὰ γνωστά δυστυχῆ ἀποτελέσματα πού θλίβουν τόν ἑλληνισμό ὡς τό βαθύτερό του εἶναι...

Σφαγές, βαριά δουλεία, ἄγριοι βασανισμοί καί βίαιοι ἐξισλαμισμοί, σκλαβοπάζαρα, βιασμοί, παιδομάζωμα, κεφαλικοί φόροι, ἦταν

τό τίμημα τοῦ νά εἶσαι Ρωμιός, Γραικός, Ἕλληνας... **Ἦ**μως μέσα σ' αὐτό τό πηχτό καί πικρό σκοτάδι, τό σκλαβωμένο Γένος εἶχε ἓνα ὄνειρο, ἓναν σκοπό, πού πάλεψε νά τὰ κάνει πραγματικότητα: **Φ**λεγόταν ἀπό τὰ βάθη τοῦ εἶναι του, διψοῦσε μέ ἄσβεστο πόθο γιά Ἐλευθερία... **Ἄ**πό τήν πρώτη κιόλας στιγμή... **Κ**αημός του ν' ἀναστήσει τόν Μαρμαρωμένο Βασιλιά του, νά κυματίσει ἡ σημαία μέ τόν Δικέφαλο, νά ζήσει ἐλεύθερα!... **Κ**ι ὁ Δικέφαλος ἔγινε παλμός τῆς καρδιάς του, σύμβολο, ιδέα...

Ἦπως πολύ παραστατικά γράφει ὁ Γεώργιος Δρονίνης στό ὁμώνυμο ποίημά του:

Ἦ Δικέφαλος

(ἀπό τήν Συλλογή Ἑσπερινός)

Στήν πόρτα τῆς Ἁγία-Σοφιάς, πού σφάλισεν
ένος ἀγγέλου χέρι.
διπλοσφαγμένος ἔπεσ' ὁ Δικέφαλος
ἀπ' τ' ἄπιστο μαχαίρι.

Στήν πόρτα τῆς Ἁγία-Σοφιάς, σπαράζοντας
μέ ματωμένα στήθη,
τις δυὸ φτεροῦγες ἄπλωσ' ὁ Δικέφαλος
καί πάλι ὀρθὸς ἐστήθη.

Καί στοίχειωσε καί θέριεψε καί πλήθυνεν
ὁ νεκραναστημένος
κι ἔγιν' ὁ ἓνας μύριοι Ἄετοὶ Δικέφαλοι
στοῦ δουλωμένο Γένος.

Καί πέταξε στὰ πέρατα καί φώλιασεν,
ὅπου σκεπῆ τὸν κρύβει:
Σὲ μοναστήρι, σ' ἐκκλησιὰ καί σ' ἄρχοντα
καί σὲ φτωχοῦ καλύβι.

Στήν πλάκα τοῦ μοναστηριοῦ τὸν σκάλισε
καλόγερος τεχνίτης,
ἢ καλομάνα φυλαχτὸ τὸν φόρεσε
στ' ἀνήμπορο παιδί της.

Στὸν ἀργαλειό της καθιστὴ μερόνυχτα
τὸν ὕφαν' ἢ βοσκούλα,
περήφανος ὁ ἄρχοντας τὸν ἔδεσε
στὸ δαχτυλίδι βούλα.

Κρεμάστηκε ἀπ' τὰ νύχια του τ' ἀκοίμητο
τῆς Παναγιᾶς καντήλι
κι ἁγίασε στοῦ Χριστοῦ τὸ Τετραβάγγελο
γραμμένος μὲ κοντύλι.

Τέσσερα μαῦρα ἀτέλειωτα ἐκατόχρονα
βουβὸς κι ἀποκρυμένος
κλωσοῦσε τὴν ἐκδίκηση ὁ Δικέφαλος
στὸ δουλωμένο γένος.

Ξάφνου μιὰ μέρα βρόντησ' ὁ ἀντίλαλος:
«**Ὡς** πότε, παλληκάρια!»

Καὶ μύριοι Ἀἰτοὶ Δικέφαλοι φτερούγισαν
ἀπὸ σπαθιῶν θηκάρια.

Κι αὐτὸ τὸ «**Ὡς πότε, παλληκάρια!**», πυροδότησε τὸ «ποθοῦμενο» καὶ τὴν ἐλπίδα τῶν σκλάβων. **Κ**ι ἔγιναν τόσοι καὶ τόσοι ξεσηκωμοί. **Ἀ**πὸ τὸ 1462, ἔννεα μόλις χρόνια ἀπὸ τὴν ἄλωση ἔγινε ὁ πρῶτος ξεσηκωμός πού τὸν ἀκολούθησαν ἄλλοι 15: 1462, 1463, 1481, 1571, 1585, 1603, 1617, 1645, 1680, 1687, 1766, 1770, 1782, 1789, 1808, 1821!... μὲ πῖο γνωστούς ἐκείνιν τοῦ Ἐπισκόπου Τρίκκης καὶ Σταγῶν Διονυσίου τοῦ Φιλοσόφου τὸ 1617 καὶ τὰ Ὀρλωφικά τὸ 1770 πού κατεπνίγησαν ὄλοι στὸ αἶμα.

Κι ἔβγαιναν οἱ ἀνυπότακτοι Ἕλληνες στὰ κορφοβούνια, κρύβονταν σέ σπηλιές, ἐκπαιδεύονταν στὰ ὄπλα, στὸ πήδημα καὶ στὸ λιθάρι, γνήσιοι ἀπόγονοι Ὀλυμπιονικῶν, καὶ ζούσαν μὲ τ' ἀγρίμια καὶ τοὺς σταυραετούς πού δέν ἀνέχονταν σκλαβιά καὶ φυλακή! **Κ**ι ἀκόνιζαν στα βράχια τὴν πίστη καὶ τὴν ὑπομονή μὲ μεράκι καὶ τὸ σαράκι τῆς Λευτεριᾶς κατέτρωγε τὴν ψυχὴ τους κι ἐπέμεναν νά θυσιάζονται μὲχρι νά εὐδοκήσει ὁ Θεός καὶ νά ῥθει ἐκεῖνη ἡ μέρα...

Γιατί ἤλιζαν οἱ σκλαβωμένοι στὴν βοήθεια τῶν ὀμοδόξων Ρώσων, τὸ ξανθὸ γένος... κι ἡ ἐλπίδα τους κρεμόταν στὰ λόγια πού ψιθύριζαν κάποιοι ἀπόστολοι, πού γυρνοῦσαν στὸν Μωριά καὶ τὴν Ρούμελη, στὴν Θεσσαλία καὶ τὴν Ἥπειρο, Θράκη καὶ Μακεδονία, στὰ Ἴονια νησιά, στὴν Κρήτη, τὰ

Δωδεκάνησα, τίς Κυκλάδες καί τήν Κύπρο... καί μιλοῦσαν κι ἔλε-
γαν... κι ἔσπερναν ναί τήν ἐλπίδα!

... **Κι** ὅταν ἀπό χαμόσπιτα καί γιατάκια σερνόταν ὁ ψίθυρος κι ἔρποντας σάν καταχνιά ἀνέβαινε στά σπίτια νοικοκυραίων καί προεστῶν κι ἀπλωνόταν σέ πόλεις καί χωριά, διάσελα καί ρεμα-
τιές, κάμπους, ραχοῦλες καί γιαλοῦς, κι ἔφτανε καί γιγάντωνε ὡς
τίς κορυφές τῶν βουνῶν στά καπετανάτα καί τ' ἄρματολίκια, τότε,
ἦταν π' ἀνατρίχιαζαν τά μωρά στίς σαρμανίτσες σάν νά πέρναγε
μαῦρο σύγνεφο πάνω ἀπό τόν ὕπνο τους, τότε πίκριζε τό γάλα
στούς μαστούς τῶν μανάδων, ἔχανε δυό χτύπους ἢ καρδιά τῶν κο-
ριτσιῶν πάνω ἀπό τόν ἀργαλειό, στίς πλατεῖες καί στούς καφενέ-
δες ἔπεφτε τριπλό τό κεχριμπάρι στό κομπολόι τῶν γερόντων ἀπό
τήν ταραχή, οἱ καλόγεροι κι οἱ παπάδες ἔβαζαν ἀράδα μετάνοιες
καί νήστευαν μέ ξεροκόμματο καί νερό προσευχόμενοι ἄλλο κακό
νά μήν βρεῖ τό Γένος, μόνο ναί νά ῥθει ταχιά ἢ Λευτεριά... **Καί** οἱ
ἰπότες τῶν ὁρέων γυάλιζαν τίς πάλες κι ἀκόνιζαν τά σπαθιά καί
τά γιαταγάνια κι ἔβγαζαν κομματάκι-κομματάκι τήν ψυχή τους
καί τήν ἔκαναν βόλια...

***Ἦταν** τότε π' ἀργόσερνε ἀπό στόμα σέ στόμα ὁ ψίθυρος πού γι-
νόταν καημός, ἀπόφαση καί τραγούδι...

Ἀκόμα τούτη τήν ἀνοιξη ραγιάδες,

Ραγιάδες, τοῦτο τό καλοκαίρι,

Καημένη Ρούμελη...

***Ὅσο** ναρτεῖ ὁ Μόσκοβος, ραγιάδες,

Ραγιάδες, νά φέρει τό σεφέρι (στρατό),

Μοριά καί Ρούμελη!

Κι ἀχνόφεγγε πάλι ἡ ἐλπίδα τῆς Λευτεριάς μέ ΟΠΟΙΟ τίμημα...

Κι ὅταν ἔφθασαν οἱ καιροί οἱ ἔσχατοι, ὅταν δέν ὑπῆρχε πιά φῶς,
ἔλεος, ἐλπίδα, ὅταν ὁ φόρος αἵματος καί θυσίας εἶχε φτάσει στό μή
περαιτέρω, μέσα ἀπό τό ἔλος καί τήν σαπίλα ἀναδύθηκε κάτι πού
ἀπό καιρό θεωρεῖτο νεκρό.

***Ἄλλοι** τό ὀνόμασαν φιλότιμο, ἄλλοι πνεῦμα τῆς φυλῆς, ἄλλοι
προσπάθησαν νά τό ἐξωραΐσουν, κι ἄλλοι νά τό συνδέσουν μέ τά

παλιά, μέ μύθους καί ἱστο-
ρίες κι εἶπαν πῶς ἀναγεν-
νήθηκε ὁ φοίνικας ἀπό τίς
στάχτες του κι ἄλλοι, ἀπλῶς
ἀναστέναξαν ἀπό ἀνακού-
φιση κι ἔφθασε ἡ ἐλπίδα νά
γενεῖ βεβαιότητα ὅτι δέν εἶ-

χαν όλα χαθεί, ως βαθείά τά φιλοκάρδια τους. **Κι** ἄρπαξαν πάλι τ' ἄρματα καί ξεχύθηκαν στό χορό τοῦ Θανάτου ἢ τῆς Λευτεριάς...

Μά αὐτό πού ἀπέδειξε γιά ἄλλη μιὰ φορά ἡ Ἱστορία, ἦταν ὅτι δέν πρέπει νά βασιζόμαστε στήν βοήθεια τῶν ἄλλων. **Διότι** οἱ ἄλλοι εἶναι ξένοι, δέν μποροῦν ποτέ νά νιώσουν τόν πόνο τῆς ψυχῆς σου, ἐκτός ἴσως ἐλαχίστων ἐξαιρέσεων ὅπως οἱ Φιλέλληνες, οἱ ὑπόλοιποι νοιάζονταν γιά τά δικά τους συμφέροντα... **Οἱ** Μεγάλες Δυνάμεις δέν μποροῦσαν νά καταλάβουν ποτέ τοὺς φτωχοὺς, ἐξαθλιωμένους μικροὺς λαοὺς πού στέναζαν καταπιεσμένοι ἀπό τόν Ὀθωμανικό ζυγό πού ἐκεῖνοι συμμαχοῦσαν μαζί του... **Οἱ** ἰσχυροὶ δέν θά νιώσουν ποτέ τὴν ἀνάγκη τῶν ἀδυνάτων, οἱ χορτάτοι τὴν λαχτάρα τῶν πεινασμένων... οἱ ἐλευθεροὶ τὴν ἀγωνία τῶν σκλάβων...

Μόνοι μας, μέ τίς δικές μας δυνάμεις πρέπει πάντα νά παλεύουμε γιά τά δίκαιά μας! **Νά** βάζουμε πλάτη καί νά στηριζόμαστε ὁ ἓνας στὸν ἄλλον! **Πόσες** φορές μᾶς ἐγκατέλειψαν οἱ σύμμαχοι, οἱ ξένοι; **Πόσες** φορές μᾶς «ἄδειασαν», μᾶς γύρισαν τὴν πλάτη, μᾶς πρόδωσαν καί συμάχησαν μέ τοὺς ἐχθροὺς μας; **Γιατί** ξεχνοῦμε τόσο εὐκόλα; **Τί** μᾶς κάνει νά κρεμόμαστε ἀπό τά λόγια τους, νά τοὺς πιστεύουμε, νά ἐπενδύουμε τίς ἐλπίδες μας σ' αὐτούς; **Ἀλυσίδα** ὀλόκληρη τέτοιων γεγονότων διαχρονικά μέσα στήν Ἱστορία μας ἀποδεικνύει περίτρανα τοῦ λόγου τό ἀληθές!

Μόνοι μας ἀπὸ ἀνθρώπους, ἔθνος ἀνάδελφο, μόνο μέ τὴν στηριξη τοῦ Θεοῦ, τῆς Ἁγίας καί Ὁμοουσίου καί Ἀδιαιρέτου Τριάδος, μέ τὴν προστασία τῆς Ὑπερμάχου Στρατηγοῦ Παναγίας μας, τῆς Ἐλευθερώτριας καί Ἁγίας Σκέπης καί Ὁδηγήτριας, καί τῶν πολεμιστῶν Ἁγίων τῆς Πίστεώς μας: Γεωργίου τοῦ Τροπαιοφόρου, Δημητρίου τοῦ Μυροβλήτου, Θεοδώρων Τήρωνος καί Στατηλάτου,

Ναυτικοὶ προσεύχονται
στὴν Παναγία.
Διονυσίου Τσόκου.

Μηνᾶ τοῦ Θαυματουργοῦ, Νικολάου τοῦ ἐν Βουνένοις, Φανουρίου, Ἀρτεμίου, Μερκουρίου, Αὐξεντίου, Σεβαστιανοῦ καί τόσων ἀκόμα!...

Μόνο σ' ἐκείνους ἐπιβάλλεται νά κρέμεται ἡ Πίστη μας κι ἡ ἀπαντοχή μας! **Διότι** ἐκεῖνοι, ἄκόμα κι ἂν χρειάστηκε νά περιμένουμε πολύ, ἦταν οἱ μόνοι πού στάθηκαν στό πλευρό μας, προστάτες, σύμμαχοι, βοηθοί, καί ὀδήγησαν ἀπὸ τὴν στενὴ Πύλη τοῦ μαρτυρίου πολλοὺς ἔθνομάρτυρες στὴν χορεία τῶν Ἁγίων!

* * *

Ἄπο τὴν πρώτη στιγμή φάνηκε ὅτι γιὰ τὴν Ἐλευθεριά πάλεψαν ὅλοι, μικροὶ μεγάλοι, ὁ Ξεσηκωμὸς δὲν ἦταν μόνο ἀνδρική ὑπόθεση!

Σ' αὐτὴ τὴν ἀναδρομὴ μας θά δοῦμε τὴν ἑλληνίδα γυναῖκα μέσα στὴν ἱστορία, καὶ θά θαυμάσουμε μία συνέχεια, μία συνέπεια, θά διακρίνουμε μία τεράστια, καταπληκτικὴ δυναμική!...

Γυναῖκες σύμβολα. **Σ**ύζυγοι, κόρες, ἀδελφές, μανάδες καὶ γιαγιάδες... **Ξ**αφνιάσματα τῆς φύσης, ὅπως λέει καὶ ὁ ποιητής.

Σ' αὐτὴν τὴν ἄκρη τῆς γῆς, ἀπὸ τὰ πολὺ παλαιὰ χρόνια ἡ γυναῖκα στάθηκε στὸ πλευρὸ τοῦ ἀνδρός, ἀρωγὸς καὶ συνεργάτης. **Π**λεῖστες φορές μόνη τῆς λόγῳ χηρείας, μετανάστευσης ἢ ναυτικοῦ ἐπαγγέλματος ἀνελάμβανε ὅλα τὰ βάρη πού συνεπάγετο ἡ ἀπουσία τοῦ συζύγου. **Κ**αὶ γινόταν: μάννα, πατέρας, προστάτης στὴν οἰκογένεια, τό σπίτι... καὶ βέβαια ὅλες οἱ εὐθύνες τῆς παρουσίας, καλλιέργειες, χτήματα, ζωντανά μέ ἀντίξοες συνθήκες, μέ καθημερινές δυσκολίες...

Αὐτά κατὰ τίς περιόδους εἰρήνης.

Ἄλλὰ καὶ στοὺς πολέμους βρίσκουμε τίς γυναῖκες νά παλεύουν μέσα στὸ σπίτι τοὺς ν' ἀναστήσουν τὰ σκλαβόπουλα καὶ νά τοὺς ἐμπνεύσουν τὴν ἀγάπη γιὰ τὸ Θεό, τὴν Πατρίδα τὴν Ἐλευθερία, τίς ρίζες τοὺς, τοὺς σπουδαίους προγόνους τοὺς, τὰ ἦθη καὶ τὰ ἔθη τοὺς, νά τὰ κάνουν Χριστιανούς καὶ Ἑλληνες, ἐλεύθερους ἀνθρώπους μέ ἀξιοπρέπεια καὶ τιμὴ.

Βρίσκουμε τίς Γυναῖκες στίς μάχες στὸ πλευρὸ τῶν ἀνδρῶν νά πολεμοῦν στὸ ἴδιο μετερίζι καὶ νά φροντίζουν τοὺς πληγωμένους καὶ τοὺς νεκροὺς γιὰ τὸ ξόδι τοὺς....

Τίς συναντοῦμε στὸ Ζάλογγο, στὴν Νάουσα, στὸ Μεσολόγγι νά μὴν ὑποτάσσονται ἀλλὰ νά κάνουν τὴν ὑπέρβασή τους μέ πράξεις μεγαλείου, ἔξω ἀπὸ τὰ καθιερωμένα τῆς ἐποχῆς, ἀποδεικνύοντας ἔτσι πνεῦμα εὐθύνης καὶ συνέπειας μοναδικό, σ' αὐτό πού πίστευαν καὶ σ' αὐτό πού ἦσαν: πνεῦμα ἀνεξαρτησίας μέ τὴν ἐπιλογή τους, πνεῦμα θυσίας πού ξεπερνοῦσε τὰ μικρά ἀνθρώπινα ὄρια καὶ καθόριζε πιά τὸ μονοπάτι τοῦ πρωτομάρτυρα πού ἀποτελεῖ ἐφαλτήριο καὶ ἀφετηρία καὶ ἀπαιτεῖ μίμηση.

Ἡ ἴδια δυναμικὴ ἀποτέλεσε καὶ τὴν συνέχεια τῆς ζωῆς τῶν Γυναικῶν τῆς φυλῆς μας. **Κ**αθὼς φυλλομετροῦμε τίς σελίδες τῆς ἱστορίας ἡ εἰρήνη καὶ ὁ πόλεμος ἐναλλάσσονται τόσο συχνά καὶ

οι συμφορές που συνεπάγεται ένας πόλεμος δέν καθιστούσαν ποτέ ρόδινες τίς βιοτικές συνθήκες τήν περίοδο τής ειρήνης που ακολουθούσε. **Κι** οι γυναίκες αγόγγυστα ξεκινούσαν πάλι μία πορεία άγώνα μέσα από τήν φτώχεια, τή χηρεία, τήν όρφάνια, τήν προσφυγιά, προσπαθώντας νά αναπιάσουν τό λιγοστό προζύμι για τήν συνέχιση τής ζωής... **Τό** ξαναχτίσιμο τών ελπίδων, τών όνειρων, τών νοικοκυριών, τών έστιών τους...

Κι άς πιάσουμε τό νήμα τής Ιστορίας άμέσως μετά τήν Άλωση: **Σ'** έναν Βόσπορο που άπ' άκρη σ' άκρη φλέγεται, τήν 29η Μαΐου 1453, ή άρχόντισσα Άννυ Νοταρά, συγγραφέας του Μεγάλου Έπίτομου Λεξικού, διασώζεται και διαφεύγει στή Δύση. **Εί**ναι ή γυναίκα που περιέσωσε από τούς Τούρκους κατά τήν Άλωση τής Κωνσταντινουπόλεως τούς παπύρους μέ όλόκληρη τήν άρχαία ελληνική γραμματεία. **Θά** μπορούσε νά τήν άποκαλέσει κάποιος μητέρα τής Δυτικής Αναγέννησης...

Και ακολουθούν, κρίκοι μιās άλυσίδας πολύτιμης: **Ά**γίες και 'Ηρωίδες από τό 1453 μέχρι τήν Έπανάσταση του 1821:

Φιλοθέη ή Άθήναια 1589, Άκυλίνα από τό Ζαγκλιβέρι τής Μακεδονίας 1764, Άργυρη από τήν Προύσσα τής Μικράς Άσίας 1721, Κυράννα από τήν Άβυσσώνα Θεσσαλονίκης 1751, Χρυσή από τά Μογλενά 1795, Χάιδω από τό Στανό Χαλκιδικής που δέν γνωρίζουμε τήν άκριβή χρονολογία του μαρτυρίου της, Μαρία ή Συγκλητική

Άπεικόνιση τής θρυλικής θυσίας τής Μαρίας Συγκλητικής, ή όποία τίναξε στον άέρα τό καράβι που επέβαινε. Έργο του Giuseppe Lorenzo Gatteri (1829-1884) Ιταλού καλλιτέχνη μέ τίτλο «Belisandra Maraviglia 1570».

ἀπό τὴν Κύπρο ἡ ὁποία αἰχμάλωτη μὲ ἄλλες νέες πού προορίζονταν ὡς δῶρο γιὰ τὸ σουλτάνο, ἀνατίναξε τὸ πλοῖο πού θά τίς μετέφερε τὸ 1570. **Οἱ νέομαρτυρες!**

Καί ἡ ἄλυσίδα συνεχίζεται:

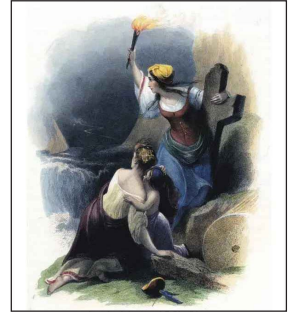
Μόσχω Τζαβέλλα, Χάιδω Σέχου, Λένω Μπότσαρη, Δέσπω Μπότση, ὅλες μὲ τὸ καριοφίλι στό χέρι, οἱ γυναῖκες τοῦ Ζαλόγγου, οἱ Σουλιώτισσες!

Μέ ἄξιες συνεχίστριες τίς: Λασκαρίνα Μπουμπουλίνα, Μαντώ Μαυρογένους, Δόμνα Βισβίζη, οἱ Καπετάνισσες τῶν θαλασσῶν καί τῶν μαχῶν! **Ἡ** θέση τῆς γυναίκας κατὰ τὴν περίοδο τῆς Ἐπαναστάσεως τοῦ 1821, ὑπῆρξε λαμπρή καί καταπληκτική. **Ἡ** μεγαλύτερη θυσία γιὰ μιὰ μάνα εἶναι ὅταν αὐτή προσφέρει τὰ παιδιά της, ἀλλά καί τόν ἴδιο τόν ἑαυτό της, στήν ἐξυπηρέτηση ἑνός ἀγνοῦ καί ἱεροῦ σκοποῦ ὅπως ἡ Ἐλευθερία τῆς πατρίδος.

Κι ἡ ἄλυσίδα συνεχίζεται μὲ τίς συζύγους τῶν Ἡρώων: Ζαμπέτα συζ. Κωσταντῆ Κολοκοτρώνη, ἡ μάνα τοῦ Γέρου τοῦ Μωριᾶ, Ἄγγελίνα Σταματελοπούλου: κόρη τοῦ καπετάν-Ζαχαριᾶ Μπαρμπιτσιώτη καί σύζυγος τοῦ Νικηταρά, Αἰκατερίνη Καρούτσου συζ. Θεοδωρῆ Κολοκοτρώνη, Ἐγκολπία Σκυλοδήμου συζ. Γεωργίου Καραϊσκάκη, Ἐλένη Καρέλη συζ. Ὄσουσέα Ἀνδρούτσου, Δέσποινα Μανιάτη συζ. Κων/νου Κανάρη, Εἰρήνη Μπίκου συζ. Ἀνδρέα Μιαούλη, Χαρίκλεια Δασκαλάκη ἡ ἠρωΐδα τῆς μάχης τῆς Μονῆς τοῦ Ἀρκαδίου στήν Κρήτη. **Ὅ**λες τους κόρες, σύζυγοι καί μητέρες στηρίγματα πίσω ἀπό τούς μεγάλους πολέμαρχους!

Ἐκεῖνο πού ἐλάχιστοι γνωρίζουν εἶναι ὅτι τὸ λάβαρο τῆς Ἐθνικῆς Παλιγγενεσίας, πού ὑψώθηκε τὸν Μάρτιο 1821 στήν Ἱερά Μονή τῆς Ἁγίας Λαύρας Καλαβρύτων, εἶναι ἔργο τῶν χειρῶν τῶν γυναικῶν τῆς Σμύρνης! **Π**ράγματι, τὸ χρυσοκέντητο ὕφασμα, τὸ ὁποῖο χρησιμοποιήθηκε ὡς λάβαρο, βρισκόταν ἀρχικά στήν Ὠραία Πύλη τοῦ τέμπλου τῆς Μονῆς, ἀπεικονίζει τὴν Κοίμηση τῆς Θεοτόκου καί εἶχε κεντηθῆ στήν Σμύρνη, πού ἦταν ἄλλωστε ἦταν γνωστή γιὰ τὰ ὕφασματα καί τὴν ὑψηλῆς αἰσθητικῆς χρυσοκεντητικῆς της. **Ἀ**λλὰ δέν εἶχε μόνο αὐτὴν τὴν συμβολή ἡ Μικρασιατικὴ γῆ στήν Ἐπανάσταση τοῦ 1821.

Πολλοὶ Μικρασιάτες ἔσπευσαν σέ Μωριά καί Ρούμελη γιὰ νά συστρατευθοῦν μὲ τούς ἐπαναστατημένους Ἑλλήνες συμπατριώτες τους, ἔχοντας συγκροτήσει ξεχωριστό στρατιωτικὸ σχηματισμό, πού

Ἑλληνίδες πατριώτισσες. Ἀτσαλογραφία σὲ χαρτί, W. Perring – J. Hall, 1839.

ονομάστηκε λόγω της Ἰωνίας: Ἰώνιος Φάλαγξ, καί συμμετείχαν ἥρωικά στίς μάχες πού δόθηκαν σέ ὅλη τήν διάρκεια τοῦ Ἀγώνα.

Οἱ γυναῖκες τῆς Μικρᾶς Ἀσίας καί τοῦ Πόντου πού πλήρωσαν μέ ἀτίμωση, βιασμούς, ἤ μέ τό αἷμα καί τήν ζωή τους τό ὅτι ἦταν Ἑλληνίδες, δέν ἔχουν ὀνομαστικά καταγραφεῖ, αὐτό ὅμως δέν σημαίνει ὅτι δέν ὑπῆρξαν, ὅτι δέν μαρτύρησαν, ὅτι δέν θυσιάστηκαν ...

*** Ἦταν οἱ Μικρασιάτισσες, οἱ γυναῖκες τῆς Καππαδοκίας, οἱ Πόντιες μάρτυρες!**

* * *

Ἀξίζει ἐπίσης νά αναφέρουμε ὅτι ἡ πρώτη Γυναίκα-Μέλος τῆς Φιλικῆς Ἐταιρείας ἦταν ἡ Κυριακή Ναύτη, τό γένος Γεωργίου Μητάκη ἀπό τήν Κρήτη συζύγου, τοῦ Φιλικοῦ γιατροῦ, Μιχαήλ Ναύτη, ἐπίσης ἀπό τήν Κρήτη, τοῦ ὁποίου ἡ οἰκογένειά εἶχε ἐγκατασταθεῖ στήν Μικρά Ἀσία μετά τήν ἀποτυχία τῶν Ὀρλωφικῶν, τό 1770.

Συγκινητική ἦταν ἡ ὀρκωμοσία τῆς Κυριακῆς Ναύτη στό σπίτι τοῦ Φιλικοῦ Μαργαρίτη. **Ἡ** εἰσοδοχή της στήν Φιλική Ἐταιρεία ἔλαβε τελετουργικό χαρακτήρα. **Μέ** τό δεξί της χέρι πάνω στήν εἰκόνα τῆς Παναγίας καί κρατώντας μέ τό ἀριστερό, ἀναμμένο κερι, βαθειά συγκινημένη, μέ δάκρυα στά μάτια καί μέ τρεμάμενη φωνή, ἀπήγγειλε τόν Ὅρκο τῶν Φιλικῶν:

*«...Ὁρκίζομαι εἰς Σέ, ὦ ἱερά πλήν τρισαθλία Πατρίς. Ὁρκίζομαι εἰς τάς πολυχρονίους βασάνους Σου. Ὁρκίζομαι εἰς τά πικρά δάκρυα, τά ὁποῖα ἐπὶ τόσους αἰῶνας ἔχυσαν καί χύνουν τά ταλαίπωρα τέκνα Σου. **Εἰς** τά ἴδια δάκρυα, χυνόμενα κατά ταύτην τήν στιγμήν, καί εἰς τήν μέλλουσαν ἐλευθερίαν τῶν ὁμογενῶν μου ὀρκίζομαι, ὅτι ἀφιερώνομαι ὅλως εἰς Σέ. **Εἰς** τό ἐξῆς, Σύ θέλεις εἶσαι ἡ αἰτία καί ὁ σκοπός τῶν διαλογισμῶν μου. **Τό** ὄνομά Σου, ὁδηγός τῶν πράξεών μου καί ἡ εὐτυχία Σου ἡ ἀνταμοιβή τῶν κόπων μου. **Ἡ** Θεία Δικαιοσύνη ἃς ἐξάντληση ἐπάνω εἰς τήν κεφαλήν μου ὅλους τούς κεραυνούς της καί τό ὄνομά μου νά εἶναι εἰς ἀποστροφὴν καί ὑποκείμενον κατάρας καί ἀναθέματος τῶν ὁμογενῶν μου ἂν ἴσως λησμονήσω, ἔστω καί ἐπὶ στιγμήν, τάς δυστυχίας των καί δέν ἐκπληρώσω τό χρέος μου πρὸς αὐτούς».*

Ἡ Κυριακή Ναύτη, προσέφερε κατά τήν μύηση της 3.000 γρόσια, καί διέθεσε ἀργότερα ὀλόκληρη τήν μεγάλης ἀξίας περιουσίαν της στόν Ἐθνικόν Ἀγώνα. **Μαζί** μέ τόν σύζυγόν της Μιχαήλ, κατά τήν ἔκρηξη τῆς Ἐπαναστάσεως καί τήν σφαγή πού ἐπακολούθησε στήν Σμύρνη, μόλις κατόρθωσαν νά διασωθοῦν καί νά καταφύγουν στήν Σύρο, ὅπου ἀργότερα, τό 1833, ἱδρυσαν νοσοκομεῖο.

* * *

Μετά τήν Κυριακή Ναύτη καί ἄλλες γυναῖκες μυήθηκαν στήν Φιλική Ἐταιρεία καί ἔδωσαν τόν Ὀρκο, προσφέροντας ἐκτός ἀπό τήν περιουσίαν τους, τούς συζύγους καί τά τέκνα τους, ἀνεκτίμητες ὑπηρεσίες στό Ἕθνος.

Ἀκολουθῶς ἀναφέρονται ὡς παραδείγματα κάποιες ἀπό ἐκεῖνες τίς σπουδαῖες πατριώτισσες:

Ἡ πριγκήπισσα Ἐλισάβετ Ὑψηλάντη, γόνος τῆς σημαντικῆς οἰκογένειας Βακαρέσκου τῆς Μολδαβίας, μέ καταγωγή ἀπό τήν Βόρειο Ἥπειρο, πού κατά τήν προεπαναστατική περίοδο παντρεύτηκε σέ δεύτερο γάμο τόν Φαναριώτη ἡγεμόνα τῆς Μολδοβλαχίας Κωνσταντῖνο Ὑψηλάντη. Ἀπέκτησαν 7 παιδιά:

Τόν Ἀλέξανδρο 1792-1828, Ἀρχηγό τῆς Φιλικῆς Ἐταιρείας.

Τόν Δημήτριο 1793-1832, μέλος τῆς Φιλικῆς Ἐταιρείας καί στρατιωτικό Διοικητή σέ διάφορες μάχες στήν Πελοπόννησο κατά τήν Ἐπανάσταση τοῦ 1821.

Τόν Νικόλαο 1796-1833, Φιλικό καί Ἀρχηγό τοῦ Ἱεροῦ Λόχου.

Τόν Γεώργιο, τόν Γρηγόριο, τήν Αἰκατερίνη καί τήν Μαρία.

Ἡ Ἐλισάβετ Ὑψηλάντη χαρακτηρίστηκε ὡς ἡ «Πρωτομάνα τῶν Φιλικῶν», καθώς ἦταν ἐκεῖνη πού ὀργάνωσε τίς προκαταρκτικές συναντήσεις προσωπικοτήτων τῆς ἐποχῆς στά σαλόνια της, μέ τό πρόσχημα φιλολογικῶν συναντήσεων, οἱ ὁποῖες ὑπῆρξαν τό φυτώριο τῆς Φιλικῆς Ἐταιρείας, τῆς ὁποίας ἡ ἴδια ἦταν ἓνα ἀπό τά πρῶτα γυναικεῖα μέλη.

Ἡ ἡλικιωμένη ἀρχόντισσα δέν ἐμπόδισε παρά προέτρεψε τούς υἱούς της νά στρατευθοῦν γιά τήν Ἐλευθερία τῆς Ἑλλάδος. Πρῶτα ἔδωσε τήν εὐχή της στόν Ἀλέξανδρο, ὥστε νά ἀρχίσει τήν Ἐπανάσταση, καί κατόπιν στόν Δημήτριο λέγοντάς του: «Ἄν εἶναι νά ἐλευθερωθῇ ἡ Ἑλλάς ἀπό τήν ἀποστολήν καί αὐτοῦ τοῦ παιδιοῦ μου, πού μου ἔμεινε, ἄς τό στερηθῶ καί αὐτό. Ἄς πάει μέ τήν εὐχή μου!».

Μαζί μέ τήν εὐχή της, προσέφερε στόν Ἀγώνα καί ὀλόκληρη τήν περιουσία της.

* * *

Μία ἀκόμα Φιλικός μέ σημαντική συμβολή στήν Ἐπανάσταση τοῦ 1821, ἦταν ἡ γεννηθεῖσα στήν Κωνσταντινούπολη Μαριγώ Ζαραφοπούλα. Διεκπεραίωσε, μέ ἐπιτυχία διάφορες ὑποθέσεις τῆς Φιλικῆς Ἐταιρείας ἀπό τήν Πόλη ὡς τήν Πε-

λοπόννησο, όπως την οργάνωση της δραπετεύσεως των γιών του Πετρόμπεη Μαυρομιχάλη που διέμεναν στην Κωνσταντινούπολη ως αιχμάλωτοι. **Κ**υνηγημένη από την Πόλη μετά από αυτές τις δραστηριότητες, η Ζαραφοπούλα κατάφερε να μεταβεί στην Ύδρα της επαναστατημένης Ελλάδας, κομίζοντας μαζί της μεγάλο χρηματικό ποσό, το οποίο διέθεσε για τις ανάγκες της Έπανάστασης. **Τ**ήν προσφορά της στον Άγωνα πιστοποιήσαν με σχετικά έγγραφα αρκετοί σημαντικοί όπλαρχηγοί, όπως ο Γενναίος Κολοκοτρώνης, ο Χατζηχρήστος, ο Νικηταράς κ.άλ.

Η δημοσιογράφος και συγγραφέας Καλλιρρόη Σιγανού-Παρρέν, φέρει στη δημοσιότητα μία ακόμα Ελληνίδα Φιλικό, την Ευφροσύνη Νέγρη: *«Είργασθη προς διάδοσιν των κυοφορουμένων τότε φιλελευθέρων ιδεών και η αΐθουσα της απετέλει τό κέντρον των μυστικῶν συναθροίσεων των μεμνημένων ὁμογενῶν. Ὑπό τὰς μυροβόλους ἀνθοδέσμας τῶν πολυτελῶν δοχείων, ἐκρύβοντο τά ἐγχειρίδια καί τά ὄπλα, τά ὁποῖα κρυφά καί μεταξὺ δύο φιλοφρονήσεων μετεβιβάζοντο εἰς τοὺς ἥρωας, οἵτινες ὑπό τοιούτων γυναικῶν ἐνεθαρρύνοντο εἰς τήν εὐγενῆ καί μεγάλην ἀπόφασιν νά πληρώσωσι μέ τό αἷμα τους τήν Ἐλευθερίαν τῆς χώρας των».*

Μία ακόμα Φιλικός ἦταν ἡ Ρωξάνη Σούτσου, σύζυγος ἑνός σημαντικοῦ προσώπου τῆς Φιλικῆς Ἐταιρείας καί τελευταίου Ἑλληνα ἡγεμόνα τῆς Μολδαβίας, τοῦ Μιχαήλ Σούτσου, στενοῦ συνεργάτη τοῦ Ἀλέξανδρου Ὑψηλάντη.

Ἀπό ἐπιστολή της πού διασώζεται, ἀναφέρεται στό ξεκίνημα τῆς Ἐπανάστασης στό Ἰάσιο, ὅπου διαφαίνεται τόσο ἡ γνώση ἀπόρρητων ὑποθέσεων, ὅσο καί ἡ ἐνεργός δράση τῆς Ρωξάνης στήν Φιλική Ἐταιρεία.

* * *

Σημαντικότερη ὑπῆρξε ἐπίσης ἡ προσφορά τῆς Θρακιώτισσας Δόμνας Βισβίτζη, ἀπό τήν Αἴνο τῆς Ἀνατολικῆς Θράκης, ἡ ὁποία ἀφιέρωσε τήν ζωή της στήν ἀπελευθέρωση τοῦ Ἔθνους. **Μ**υήθηκε κι ἐκείνη στήν Φιλική Ἐταιρεία ἀπό τόν σύζυγό της Χατζηναντώνη Βισβίτζη, μέ τόν ὁποῖο ἀπέκτησαν πέντε παιδιά.

Ο καπετάν Χατζῆ Ἀντώνης Βισβίτζης ἦταν γενναῖος ἄνδρας, δραστήριος, φιλόπατρις καί γεμάτος ἐνθουσιασμό καί ὄραμα. **Μ**υήθηκε ἀπό τοὺς πρώτους καί ἔγινε μέλος τῆς Φιλικῆς Ἐταιρείας, εἶχε προσφέρει στόν Ὑπέρ Ἐλευθερίας Ἀγώνα ὄλη του τήν ψυχή

καί πάρα πολλά χρήματα. *Έλεγε ὅτι: «*Δέν λυπάμαι νά ζοδεύω χρήματα, ἀφοῦ μ' αὐτά θά κτιστεῖ τό χρυσό παλάτι τῆς Ἐλευθερίας*».

Ἡ Δόμνα ἀκολουθεῖ τόν ἄνδρα της στά ταξίδια του καί γνωρίζει ἔτσι ὅλο καί περισσότερα μέρη τῆς σκλαβωμένης πατρίδας. Μέσα της φουντώνει ὁ πόθος γιά τήν Ἀνάσταση τοῦ Γένους καί γίνεται σύντομα ἓνα ἀπό τά πιά δραστήρια μέλη τῆς Φιλικῆς Ἐταιρείας. Μέ τήν ἔκρηξη τῆς Ἐπαναστάσεως τό 1821, οἱ Τοῦρκοι τούς πρώτους στούς ὁποίους ξέσπασαν τήν μανία, τό μῖσος καί τήν ὀργή τους ἦταν οἱ πιά κοντινοί Χριστιανικοί - Ἑλληνικοί πληθυσμοί τῆς Ἀνατολικῆς Θράκης. Βύθισαν τήν Αἶνο στό πένθος. Σύντομα, ὁμως, τόν Μάιο, κατέπλευσαν στό λιμάνι τέσσερα Ψαριανά πλοῖα, μέ ἀρχηγό τόν καπετάν Γιαννίση. Τό τουρκικό κάστρο δέχτηκε τίς πρώτες κανονιές καί ἡ μάχη συνεχίστηκε ὡς τήν νύχτα, ὅπου τά ἑλληνικά πληρώματα, προστατευμένα ἀπό τό σκοτάδι ἔκαναν ἀπόβαση στήν στεριά καί κυρίευσαν 24 κανόνια, τά φόρτωσαν στά πλοῖα τους καί τράβηξαν γραμμή πρὸς τά Ψαρά. Αὐτό ἦταν πού περίμενε κι ὁ καπετάν Ἀντώνης Βισβίζης. Χωρίς ἄλλη σκέψη, φορτώνει στό καράβι του γυναίκα καί παιδιά, τά εἰκονίσματα, χρήματα, χρυσαφικά κι ὅτι ἄλλο μπορούσαν νά κουβαλήσουν κι ἀνοίχτηκε στό πέλαγο νά προφθάσει τούς Ψαριανούς. Ἄφησε πίσω του, χωρίς δεύτερο συλλογισμό, τό ἀρχοντικό του, τά εὐφορα κτήματά του, τόν τόπο του, πού δέν θά ξαναδεῖ ποτέ οὔτε ὁ ἴδιος οὔτε ἡ Δόμνα. Καί μπῆκε στό χορό τῆς Ἐπαναστάσεως, τοῦ πολέμου καί τῆς θυσίας. Σπίτι τους ἔγινε ἡ «Καλομοῖρα», «τό μπρίκι» τοῦ Βισβίζη.

Τό βάπτισμα τοῦ πυρός τό πῆραν στά νερά τῆς Ἴμβρου καί ἀπό κεί συνέχεια στόν Θερμαϊκό, στήν Χαλκιδική, τήν Ὑδρα, τήν Στυλίδα, τόν Βόλο, τήν Εὐβοία κι ὅπου τούς καλοῦσε ἡ πατρίδα, ὁ ἀγώνας. Συμπολεμίστρια τοῦ καπετάνιου ἡ καπετάνισσα Δόμνα!

Στίς 21 Ἰουλίου τοῦ 1822, ὁ καπετάν Βισβίζης, ἐπικεφαλῆς ἑνός στόλου ἀπό 30 πλοῖα μικρά καί μεγάλα, βρίσκεται στόν Μαλιακό κόλπο. Μέ τόν Ἀνδρουῦτσο, τόν Δυοβουνιώτη κι ἄλλους ὀπλαρχηγούς, δίνουν μεγάλη μάχη, στήν διάρκεια τῆς ὁποίας, μπροστά στά μάτια τῆς Δόμνας σωριάζεται νεκρός ὁ γενναῖος ἄνδρας της. Διατάζει νά τόν μεταφέρουν στό ἀμπάρι καί ἀναλαμβάνει τήν ἀρχηγία τοῦ ἀγώνα. Πρέπει νά δικαιώσει τόν θάνατο καί τούς ἀγῶνες τοῦ καπετάνιου της! Καταπιέζον-

Τό μεγαλοπρεπές πλοῖο τῆς οἰκογένειας Βισβίζη, ἡ «Καλομοῖρα».

τας τά συναισθήματά της, τίς τραγικές εκείνες ώρες, βάζει πάνω απ' όλα τήν πατρίδα. **Μ**προστά της στέκουν μέ σεβασμό καί θαυμασμό όλοι οί άνδρες του πληρώματος, σκληροτράχηλοι, ψημένοι θαλασσινοί! **Ο** καπετάν Βισβίτζης έτάφη πίσω από τό ιερό τών Άγίων Αναργύρων στην Λιχάδα τής Εύβοίας.

Η Δόμνα γίνεται πλέον μάννα καί πατέρας γιά τά τέσσερα παιδιά της, κυβερνήτης καί καπετάνισσα γιά τό πλήρωμά της καί συνεχίζει τόν ιερό υπέρ τής Έλευθερίας αγώνα.

Μετά από διαταγή τής κυβέρνησης, τό πλοίο της φέρει πλέον τό όνομά της. Περιπολεί τίς θάλασσες, μάχεται, μεταφέρει στρατεύματα καί πολεμοφόδια, πολεμάει... **Τ**ρία όλόκληρα χρόνια μπόρεσε νά συντηρήσει τόν έξοπλισμό του πλοίου της καί του πληρώματος μέ δικά της έξοδα καί άλάιψε μέ τήν θάλασσα. **Κ**ι ήρθε ή ώρα πού καί ό τελευταίος όβολός έξαντλήθηκε. **Τ**ό πλοίο σακατεμένο από τίς μάχες καί τήν άλμύρα τής θάλασσας, δέν μπορούσε πλέον νά άποδώσει. **Η** καπετάνισσα τό χάρισε στην Κυβέρνηση καί τό παλιό «μπρίκι», ως τά στερνά του χρήσιμο, έγινε πυρπολικό καί τό 1824, οδηγούμενο από τόν πυρπολητή Πιπίνο, ανατίναξε καί έκαψε τήν Τουρκική φρεγάδα «Χαζνέ Γκεμισί», δηλαδή, «Καράβι-Ταμείο», στόν Τσεσμέ, στά Μικρασιατικά παράλια.

Οι πρόκριτοι καί οί όπλαρχηγοί τής Εύβοίας καί τής Ρούμελης τιμούν τήν Δόμνα μέ επίσημον έγγραφον καί ό πρίγκηπας Δημήτριος Ύψηλάντης τήν όνομάζει: «*εὐγενεστάτην καί γενναιοτάτην Δέσποινα καί καπετάνισσα*», ό δέ Όδυσσεύς Άνδροῦτσος μέ βαθείά εὐγνωμοσύνη τήν άποκαλεί «*εὐεργέτιδα*».

Τώρα πιά, χωρίς πλοίο, χωρίς πόρους, μαζί μέ τά 5 παιδιά της, περνοῦν δύσκολες μέρες πού τίς κάνει δυσκολότερες ό θάνατος του μικρότερου άγοριού της από έπιδημία.

1825. Η Δόμνα Βισβίτζη μετά από τόσους αγώνες καί θυσίες, τόσες πίκρες καί άπώλειες, πτωχή μά ευχαριστημένη πού άξιώθηκε νά πολεμήσει γιά τήν Έλευθερίαν τής Πατρίδος της καί νά δει ένα κομμάτι Έλληνικής Πατρίδος ελεύθερο, άποτραβιέται μέ τά παιδιά της στην Μύκονο, νά ζήσει ήσυχά καί ταπεινά.

Τόν μεγαλύτερό της γιό, τόν Θεμιστοκλή, όταν ήταν 14 έτων, μαζί μέ άλλα παιδιά άγωνιστών, πήρε στό Παρίσι γιά νά σπουδάσουν μέ έξοδα τών φιλελληνικῶν σωματείων, ό Γάλλος φιλέλληνας Roche.

Η Θρακιώτισσα λεβεντομάνα έμεινε πάντα ταπεινή καί πέρασε πολύ δύσκολες μέρες προσπαθώντας νά τά βγάλει πέρα μέ μία μικρή σύνταξη 30 δραχμών. **Π**οτέ δέν ζήτησε πλούτη, τιμές καί δόξες. **Η** Έλευθερία τής Πατρίδος της, ή φτώχεια της καί ό τιμημένος θά-

νατος του συζύγου της, ήταν για εκείνην τό μεγαλύτερο παράσημο του αγώνα. **Γ**ιατί ήξερε, ότι τά έδωσε κυριολεκτικά όλα, για την Πατρίδα και την Έλευθερία της!

Έλικιωμένη πιά, άφησε τον κόσμο αυτό, σ' ένα φτωχικό σπιτάκι στον Πειραιά, τον Νοέμβριο του 1852, με την ικανοποίηση της προσφοράς και της εκπλήρωσης του όραματος και του πόθου και καημού της πού τά φτερά της Έλευθερίας δέν είχαν σκεπάσει και τά χρώματα της ιδιαίτερας της πατρίδας, της Θράκης!

Άς είναι αιωνία ή μνήμη της!

* * *

Και συνεχίζουμε την αναφορά - καταγραφή μας, παίρνοντας μία ματωμένη στρατά θαλασσινή και φθάνουμε στην μαρτυρική Χίο... **Ο**ι Χιώτισσες, σύμφωνα με διηγήσεις περιηγητών της εποχής, ήταν «ώραίες και άβρες», με «εγγενική συμπεριφορά, ιδιαίτερα άπέναντι στους ξένους. Έργάζονται και τραγουδούνε».

Οι σφαγές στό νησί τον **Άπρίλιο του 1822**, έμπνέουν τον Γάλλο ζωγράφο Ευγένιο Ντέ λά Κρουά, πού άποτυπώνει σε πίνακα όλη την φρίκη αυτής της τραγωδίας. **Α**πό τους 100.000 κατοίκους της Χίου επέζησαν λιγότεροι άπό 2.000. **«Χ**ιλιάδες γυναίκες, κορίτσια κι άγόρια πουλιόνταν κάθε μέρα στό παζάρι. **Π**ολλά άπό αυτά τά δυστυχισμένα πλάσματα αυτοκτόνησαν κατά την μεταφορά. **Β**λέπεις γυναίκες νά μίν δέχονται τροφή, μ' όλο πού μαστιγώνονταν για νά δεχτούν, αποφασισμένες νά πεθάνουν άπό την πείνα», ανέφερε ό Άγγλος πρόξενος στη Σμύρνη Francis Werry.

Αυτές ήταν οι μαρτυρικές Χιώτισσες!

* * *

Τόν ίδιο μήνα, **Άπρίλιο του 1822**, συντελείται τό νέο Ζάλογγο στην Νάουσα, πού στά χρόνια της Έλληνικής Έπαναστάσεως εημεροϋσε, καθώς, άπολάμβανε ειδικά προνόμια πού της εξασφάλιζε μέχρι τότε ή «βαλιντέ σουλτάνα», ή βασιλομήτωρ δηλαδή, όπως και στην Χίο.

Παρά τά προνόμια πού κατείχε, ή Νάουσα ξεσηκώθηκε μαζί μ' όλους τους σκλαβωμένους Έλληνες άπέναντι στον τουρκο κατακτητή, με ήγετικές μορφές τον Ζαφειράκη Λογοθέτη, τον Άναστάσιο Καρατάσο και τον Άγγελή Γάτσο. **Έ**ναντίον τους έκστρατεύει ό διοικητής της Θεσσαλονίκης Μεχμέτ Έμίν πασάς, γνωστός και ως

Ἀμπντούλ Ἐμποῦ Λουμπούτ (ὁ ροπαλοφόρος), μέ 15.000 στρατιῶτες καί 12 κανόνια. **Τ**ό ἐκστρατευτικό σῶμα ἀκολουθοῦσαν καί 600 Ἑβραῖοι, οἱ ὁποῖοι εἶχαν πληρώσει τούς Τούρκους γιά τήν ἀπόκτηση τῶν δικαιωμάτων πάνω στούς ἐν δυνάμει σκλάβους καί τήν πώλησή τους στά σκλαβοπάζαρα τῆς ἐποχῆς.

Μνημεῖο γιά τήν καταστροφή τῆς Νάουσας.

Στήν πόλη τῆς Νάουσας μέ τίς 1.000 οἰκογένειες καταφεύγουν ἀκόμα περί τίς 5.000 οἰκογένειες τῶν γύρω περιοχῶν γιά νά προστατευθοῦν ἀπό τήν ἐπερχόμενη καταστροφή. **Κ**άτω ἀπό ἄνισους ὄρους, παρά τήν γενναία ἀντίσταση, ἡ πόλη πέφτει στά χέρια τῶν Ὀθωμανῶν στίς 22 Ἀπριλίου 1822.

Ἀκολουθοῦν σκηνές ἀλλοφροσύνης. **Ἡ** Νάουσα ἐπί πέντε ἡμέρες γίνεται πεδίο σφαγῶν καί λεηλασιῶν ἀπό Τούρκους καί Ἑβραίους. **Μ**αζί μέ τήν Νάουσα πυρπολήθηκαν περίπου 120 χωριά.

Πολλές γυναῖκες, ἀναζητώντας ἕναν ἔντιμο θάνατο, προτίμησαν ὅπως οἱ Σουλιώτισσες προγενέστερα, νά πνιγοῦν μαζί μέ τά παιδιά τους πέφτοντας στόν καταρράκτη τῆς Ἀραπίτσας στούς «Στουμπάνους», ὁ ὁποῖος κατέληγε στήν λίμνη τοῦ Παλαιοπύργου, πού ἔκτοτε ὀνομάστηκε «Μαῦρο Νερό» (ἢ «Μαύρη Λίμνη»)

Οἱ σύζυγοι τῶν τριῶν ὄπλαρχηγῶν ἐστάλησαν ὡς δῶρο στόν βεζίρη τῆς Θεσσαλονίκης, καί ὅπως κατέγραψε ὁ Σπυρίδων Τρικoupης: *«Ἡ μέν γυναῖκα τοῦ Γάτσου ἐτούρκευσεν ἀποδειλιάσασα ἐνώπιον τῶν βασάνων, αἱ δέ δύο ἄλλαι μὴ ἀλλαξοπιστήσασαι προσηλώθησαν (δηλ. καρφώθηκαν) ἀπέναντι ἀλλήλων ὄρθιαι ἐπί τοῦ τοίχου μιᾶς τῶν αἰθουσῶν τοῦ παλατιοῦ τοῦ θηριώδους βεζίρη καί ἀπέθαναν πολυειδῶς βασανιζόμεναι...».*

Ο δέ Γάλλος ἱατρός, περιηγητής, διπλωμάτης, ἱστορικός συγγραφέας, ἀκαδημαϊκός καί σημαντικός φιλέλληνας Φρανσουά Πουκεβίλ γράφει: *«Αἱ γυναῖκαι ὑπέστησαν μαρτύρια, ἅτινα φρικτῶ ἀναγράφων.*

Πλειῖσται ἐξ αὐτῶν γυμναί ἐκλείσθησαν μέχρι τοῦ τραχήλου ἐν σάκκοις πληρωθεῖσες τοῖς μέν γαλῶν (γατιῶν) ἐτέροις δέ μυῶν (ποντικῶν), οἷς ἐξερέθιζον, ὅπως δαγκάσωσι τάς δυστωχεῖς γυναῖκας, ὅτε δέ μετ' ὀλίγον νήσεται καταλειφθέντες ἐπί ἡμέρας ἐξηγηριώθησαν, κατέτρωγον βραδέως τάς σφριγώσας ἐκεῖνας σάρκας.

Μή ἐπιτευχθέντος διά τῶν μέσων τούτων τοῦ ποθομένου (ἐξισλαμισμού) ἐνέκλεισαν

ἐν σάκκων πλήρει ὄφρων τὴν σύζυγον τοῦ Γάσου Καρατάσου, ἦν ὁ ὄπλαρχηγός τῶν γενναίων Μακεδόνων δὲν εἶχε κατορθώσει ν' ἀποσπάσει τῶν χειρῶν τῶν Τούρκων. **Τοιοῦτον μαρτυρικόν θάνατον ὑφίσταντο αἱ Χριστιαναὶ παρά τῶν μουσουλμάνων».**

Οἱ Σουλιώτισσες δὲν εἶναι πιά μόνες! Τίς ἀκολούθησαν στὸν χορὸ τῆς τιμῆς καὶ τοῦ θανάτου οἱ περήφανες Ναουσαῖες!... Οἱ Μακεδόνισσες!

Καί ὁ χορὸς τῆς Θυσίας συνεχίζεται: **Στίς 27 Μαΐου τοῦ 1824** ὁ στόλος τῆς Αἰγύπτου ἐπετέθη στὴν νῆσο Κάσσο μέ 45 πλοῖα ἐφοδιασμένα μέ τέσσερις χιλιάδες στρατό ὑπὸ τοῦ Χουσεῖν Μπέη. **Ἔκαναν ἀπόβαση σέ ἀπόκρημνο μέρος καὶ κυριεύσαν τὸ νησί. Στίς 30 Μαΐου (νέο ἡμερολόγιο) ἀκολούθησε καταστροφή τοῦ νησιοῦ, σφαγὴ τῶν νησιωτῶν, αἰχμαλωσία τῶν γυναικῶν καὶ τῶν παιδιῶν. Ὅσοι μπόρεσαν κατέφυγαν στό βουνό, ἐνῶ ἄλλοι προσκύνησαν.**

Ἔπειτα ἀπὸ τὴν καταστροφή τῆς Κάσου. Πίνακας τοῦ ζωγράφου Γ. Μηνιάτη.

Ἄ ἐχθρικός στόλος μετὰ τὴν καταστροφή τῆς Κάσου ἀναχώρησε γιὰ τὴν Ἀλεξάνδρεια ὅπου ὅσα γυναικόπαιδα ἐπέζησαν βασάνων καὶ ἐθελούσιου πνιγμοῦ, πωλήθηκαν στά σκλαβοπάζαρα...

Ἔτσι ἔδωσαν τὸ παρόν τους στὴν Ἱστορία οἱ βασανισμένες Κάσσιες...

Καί προχωροῦμε σέ νέες σελίδες ἥρωισμοῦ καὶ δόξης... **Καί** φθάνουμε στ' Ἄλωνάκι τῆς Λευτεριᾶς! **Τὸ** ἥρωϊκό Μεσολόγγι! **Τὸ** σύμβολο τοῦ νέου ἑλληνισμοῦ!

Οἱ γυναῖκες τοῦ Μεσολογγίου ὑπέστησαν τὸν φοβερό λιμὸ κατὰ τίς πολιορκίες τῆς πόλης. **Κράτησαν** τὰ παιδιά τους στὴ ζωὴ μέ νύχια καὶ μέ δόντια, ταῖζοντάς τα μέ ὅ,τι ἔβρισκαν, πού σ' ἐμᾶς σήμερα τὸ «φαγητό» αὐτὸ θά προκαλοῦσε τὸ λιγότερο φρίκη! **Ἄ**υστυχῶς, μετὰ ἀπὸ μιά τόσο μεγάλη γενικευμένη καταστροφή, ἀπὸ τίς τόσες ἥρωίδες τοῦ Μεσολογγίου ἐλάχιστα ὀνόματα διέσωσε ἡ ἱστορία. **Μ**ιά Μεσολογγίτισσα πού ἔμεινε τὸ ὄνομά της ἦταν ἡ Ἀλεφαντώ, ἡ ὁποία ἀψηφοῦσε κινδύνους, κακουχίες καὶ στερήσεις. **Ἐ**μψύχωνε τοὺς ἄνδρες στίς ντάπιες, μετέφερε ἀπὸ τὰ ἐλάχιστα πολεμοφόδια, περιέθαλπε τραυματίες προσφέροντας τέλος τὴν ζωὴ της γιὰ τὴν Ἐλευθερία καὶ τὴν τιμὴ! **Ἦ**πῆρξε σύζυγος καὶ μητέρα. **Ἄ** σύζυγος

της σκοτώθηκε τόν Μάιο του 1821 και νε-
αρά τότε ή Άλεφαντώ έμεινε χήρα μέ μιά
μικρή κόρη. Κατά τήν ΄Εξοδο, συνελήφθη
μαζί μέ τήν κόρη της και είχε μαρτυρικό
τέλος.

Οί γυναίκες του Μεσολογγίου, όταν τά
περιθώρια στένεψαν κι έπρεπε νά πάρουν
τήν δύσκολή μά ήρωική απόφαση για τήν έξοδο, αποφάσισαν νά θυ-
σιαστούν μαζί μέ τούς άντρες πολεμιστές και τά παιδιά τους!... Κά-
ποιες ντύθηκαν μέ άντρικά ρούχα και κρατώντας στό ένα χέρι τό
σπαθί και στό άλλο τό μωρό τους πέθαναν πολεμώντας. **Οί** άοπλες
μπήκαν στή μέση τής φάλαγγας μαζί μέ τά παιδιά τους. **Είχαν** οι
περισσότερες τήν ίδια φρικτή τύχη, μέ τούς άνδρες κατά τήν ΄Εξο-
δο, πού λόγω τής φοβερής σύγχυσης πού επικράτησε, όσες κατάφε-
ραν νά γυρίσουν στήν πόλη αυτοκτόνησαν, άλλες σφαγιάστηκαν,
ένω οι υπόλοιπες αιχμαλωτίστηκαν από τούς πολιορκητές. ***Ηταν**
νύχτα Σαββάτου του Λαζάρου και ξημέρωσε Κυριακή των Βαΐων,
10 Άπριλίου του 1826.

Η στάση και ή Θυσία των ήρωικών γυναικών του Μεσολογγίου
αποτυπώθηκε από τήν πέννα και τόν χρωστήρα μεγάλων ποιητών
όπως ό Διονύσιος Σολωμός στό ποίημά του «*Ελεύθεροι Πολιορκη-
μένοι*», αλλά και άλλων λογοτεχνών και ζωγράφων, όπως ό πασί-
γνωστος πίνακας του Ντε λά Κρουά «*Θυσία*». ***Ηταν οι μαρτυρικές**
Μεσολογγίτισσες!

* * *

Κι άς πάρουμε λίγο πιό άγνωστα μονοπάτια κι άς άνηφορίσουμε
μαζί μέ τόν Γιάννη Ρουμελιώτη στά άπάτητα βράχια τής Μάνης...
Ξεφυλλίζοντας λίγο τό βιβλίο του «*Γυναίκες τής Λακωνίας και*
τής Μάνης όλης», από τίς εκδόσεις «ΑΔΟΥΛΩΤΗ ΜΑΝΗ», Άθήνα
2002 διαβάζουμε:

*«...Στήν Καστανιά, στή Βέργα Άλμυροϋ, στό Διρό, στήν Τσεσφίνα,
στόν Πολυάραβο, στό Βαλτέτσι, στήν Τριπολιτσά, στά Τρίκορφα, στα Μο-
θωκόρωνα, στήν Εϋβοια, στό Πέτα, στήν Κολτσούνα, στήν Άνδρουβιστα,
στις Κιτριές, στό Βρονταμά, στήν Κρεμμαστή και σε τόσες άλλες μάχες
πήραν μέρος γυναίκες τής Λακωνίας. Και όπως ήταν έπόμενο, πολλές
σκοτώθηκαν πολεμώντας, πολλές αιχμαλωτίστηκαν και πουλήθηκαν στα
σκλαβοπάζαρα τής Αιγύπτου.*

Άς θυμηθοϋμε έδω μερικά ονόματα τέτοιων ήρωίδων τής Μάνης και
τής Λακωνίας, πού διέσωσε ή ιστορική ή ή από στόμα σε στόμα παράδοση
και άς είναι αυτές οι μνήμες οι ιερές σαν τό έλάχιστο δείγμα τής μεγάλης

εὐγνωμοσύνης πού ὀφείλουμε. **Ἡ** Γερακάρη, ἡ Κόρη τοῦ Παναγιώταρου Βενετσανάκη Μαρία, ἡ Πανώρια Βοζίκη, ἡ Ἀναειπόνουφη, ἡ Ἰωάννα Γιατράκου, ἡ Πολυζένη Καβάκου, ἡ Ἐλένη Λαμπροπούλου, ἡ Δημητράκαινα Πικολάκαινα, ἡ Σταυριάνα Σάββαινα, ἡ Κωνσταντίνα Ζαχαριά, οἱ Ροζιάνισσες - Σταθιάνισσες, καί ἀκολουθοῦν ἡ Γραφάκαινα, ἡ Διακουμάκαινα, ἡ Καλοειδίνα, ἡ Πατσουράκαινα, ἡ Ρογκάκαινα, ἡ Μιχαήλαινα καὶ τόσες ἄλλες, πού σάν ἀπόγονοι τῶν Ἀρχαίων Σπαρτιατισσῶν, ἀποδείχτηκαν ἀντάξιες τοῦ Ἱστορικοῦ τους χρέους.

Ἡ Μανιάτισσα
μὲ τὸ δρεπάνι.

Τέτοιες στάθηκαν οἱ γυναῖκες τῆς Λακωνίας στὸν ἀγῶνα γιὰ τὴν Ἐλευθερία. **Καί** γιὰ νὰ θυμηθοῦμε τὰ λόγια μιᾶς ἀπὸ τίς μεγάλες ἡρωίδες τῆς Λακωνίας τῆς Σταυριάνας Σάββαινας: **“Τὸ στάδιον τῆς πολεμικῆς δόξης εἶναι βέβαια κατὰ φυσικὸν λόγον μόνον διὰ τοὺς ἄνδρας, ὅταν ὁμως εἶναι λόγος περὶ σωτηρίας τῆς Πατρίδος, ὅταν ὅλη σχεδόν ἡ φύση συντρέχει πρὸς ὑπεράσπισίν της αἱ γυναῖκες τῆς Ἑλλάδος ἔδειξαν πάντοτε, ὅτι ἔχουν καρδίαν νὰ κινδυνεύουν συναγωνιζόμεναι ὡς οἱ ἄνδρες, ἡμποροῦν νὰ ὠφελήσουν μεγάλως εἰς τὰς πλέον δεινὰς περιστάσεις”**».

Ὁ δὲ Ἀκαδημαϊκὸς Διονύσιος Κόκκινος στὸ ἱστορικὸ του ἔργο: «**Ἡ Ἑλληνικὴ Ἐπανάσταση**», στὸν Ε΄ Τόμο καὶ τὴν σελ. 424, ἀναφερόμενος στὴ Μάχη τοῦ Διροῦ **10 Ἰουνίου 1826** καὶ μάλιστα στὶς ἡρωίδες τῆς Μάνης, τοὺς ἀφιερώνει τὰ παρακάτω λυρικά λόγια: **«... Διὰ μίαν ἀκόμη φοράν, ἡ δραματικὴ καὶ ἡρωικὴ πραγματικότης ὑπερέβη τὰς συλλήψεις τῶν θρύλων κατὰ τὸν Ἱερὸν Ἀγῶνα τῆς ἀνεξαρτησίας μας. Ὅλα ὅσα ἀναφέρονται διὰ τὰς γυναῖκας τῆς Μάνης, πού ἔτρεξαν εἰς τὴν μάχην καὶ ἐκρατοῦσαν ἀντὶ ὄπλων δρεπάνια, ρόπαλα καὶ πέτρας, ξεπερνοῦν τὴν φαντασίαν. Εἶναι ἀσύλληπτου πολεμικοῦ μεγαλείου. Ἡ Μάνη μᾶς ἔδωσε νέας Ἀμαζόνας...»**.

***Ἦσαν οἱ θρυλικές Μανιάτισσες!**

* * *

Στὸ χορὸ ἐκεῖνο τοῦ Θανάτου ἢ τῆς Ἐλευθερίας πιασμένες χόρεψαν κι ἔπесαν μαζί Σουλιώτισσες, κόρες τοῦ Μωριά καὶ τῆς Μακεδονίας, γυναῖκες τῶν Αἰγαιοπελαγίτικων νησιῶν, τῆς Κρήτης καὶ τῆς Κύπρου, γυναῖκες τῆς μαρτυρικῆς βασιλίδος τῶν Πόλεων, τῆς Μικρασίας καὶ τοῦ Πόντου...

Σ αὐτὸ τό σημεῖο θὰ ἀναφέρω τό περιστατικὸ τῆς πλούσιας κάποτε Μυκονιάτισσας ἀρχοντοπούλας Μαντοῦς Μαυρογέννους πού

δίνοντας όλη της τήν περιουσία για τόν Άγώνα τής Έλευθερίας κατά τήν Έπανάσταση του 1821, έφθασε νά πένεται...

Ένα πρωί μία ήλικιωμένη γυναίκα στάθηκε στην ούρά κι αποφάσισε νά ζητήσει από τή αρμόδια ύπηρεσία σύνταξη Άγωνιστού του '21, για νά ζησει τό υπόλοιπο τής ζωής της. Ό υπάλληλος τήν ρώτησε τό όνομά της.

- Μαντώ Μαυρογέννους, απήντησε εκείνη σεμνά και μέ ντροπή πού βρέθηκε σ' αυτή τήν ανάγκη.

Ό άνίδεος νεαρός υπάλληλος ρώτησε τήν άλλοτε αρχόντισσα τής Μυκόνου άφ' ύψηλου:

- Και τί έχετε κάνει έσεις για τόν Άγώνα;

Κι εκείνη, σάν νά αναλογίστηκε για λίγο τούς άγώνες της, τίς μάχες της και τήν ζωή της, είπε πικρά:

- Τίποτα... και γυρίζοντας έφυγε...

Μπορεί τά νειάτα, τά πλούτη κι οί δόξεις νά 'χαν πιά χαθεί, όμως, ή άξιοπρέπεια κι ή τιμή ήταν πάντα εκεί...

* * *

Θά κλείσω αναφερόμενη μέ συντομία σέ μία άγνωστη στους πολλούς, σπουδαία όμως για τήν Έπανάσταση του 1821 Έλληνίδα λογία, πού μέ τήν αγάπη πού έτρεφε για τήν Πατρίδα της και τήν Έλευθερία, τήν φλόγα τής ψυχής της και τά πύρινα λόγια και γράμματά της συνέβαλε τά μέγιστα στόν Μεγάλο Ξεσηκωμό και τίς ανάγκες του σέ ανθρώπινο δυναμικό, αλλά και σέ χρήματα, πολεμοφόδια, φαρμακαυτικό ύλικό. **Τό** όνομά της:

Άγγελική Πάλλη-Μπαρτολομέι.

Μιά γυναίκα πού δέν πάτησε ποτέ τά χώματα τής Πατρίδος της, αλλά αφιέρωσε τήν ζωή της στην Έλλάδα και τήν έλευθερία της...

Η Άγγελική (Angelica) Πάλλη, γεννήθηκε στό Λιβόρνο στίς 22 Νοεμβρίου 1798 από Ηπειρώτες γονείς, έγκατεστημένους στην πόλη, πού εΐναι τό τρίτο μεγαλύτερο λιμάνι τής Δυτικής Ιταλίας. Ό έμπορος πατέρας της Παναγιώτης Πάλλης, κατάγόταν από τό χωριό Έλινοί (Βέλλιανη) Ηπείρου, τήν σημερινή Χρυσαιγή Παραμυθιάς, και υπήρξε διακεκριμένο μέλος τής έλληνικής κοινότητας και διετέλεσε, από τό 1836 πρόξενος τής Έλλάδος στό Λιβόρνο. Η Άγγελική έλαβε άξιολογότατη μόρφωση. Ήταν εξαιρετικά εύφυής και ώραιότατη, πολυμαθής καθώς

κατείχε άπταιστώσ 4 γλώσσες: τήν έλληνικήν, ιταλικήν, γαλλικήν καί άγγλικήν. **Η** Έλλάδα άποτελοϋσε για 'κείνην πηγή έμπνευσης καί πολλά έργα της διαπνέονται άπό πατριωτικό καί έθνικό χαρακτήρα. **Α**σχολήθηκε έπίσης μέ τήν μετάφραση στην ιταλική έργων του Σαίξπηρ, αλλά καί Έλλήνων ποιητών καί συγγραφέων, όπως των Σολωμοϋ, Βαλαωρίτη κ.ά.

Μετά τόν γάμο της μέ τόν άριστοκράτη εϋπατρίδη Ιωάννη Παϋλο Φερντινάντο Μπαρτολομεί, πού ήτο εκ των πρωταγωνιστών της ιταλικής ανεξαρτησίας, τό ζευγος έγκαταστάθηκε στην Φλωρεντία, όπου ή Άγγελική κατέστησε τό σπίτι της φιλολογικό κέντρο όπου σύχναζαν οί σημαντικότεροι λογοτέχνες, αλλά καί πολιτικοί της εποχής. **Μεταξύ** των «συνομιλητών» της ήταν ο Λαμαρτίνος, ο Ματζίνι, ο Άνδρέας Κάλβος, ο Οϋγκο Φώσκολο, ο Ρίζος-Νερουλός, ο Ζαλοκώστας, ο Ραγκαβής κ.ά. **Τό** ποιητικό, λογοτεχνικό καί γενικότερα πνευματικό έργο καί κύρος της Άγγελικής Πάλλη άναγνωρίστηκε καί έπίσημα: ή ιταλική Άκαδημία του Λιβόρνο, καθώς καί ή Άκαδημία των Άρκάδων της Ρώμης, τήν εξέλεξαν μέλος τους. **Είχε** όνομαστέι «νέα Σαπφώ». **Είχε** δημοσιεύσει πλήθος πεζογραφημάτων καί ποιημάτων στά πιό έγκριτα περιοδικά της εποχής. **Πολλοί** έπιφανείς άνδρες της Ιταλίας έξύμνησαν τό έργο της.

Κατά τήν διάρκεια της Έλληνικής Έπαναστάσεως του 1821, μέ άναζωπυρωθέντα τόν έθνικό παλμό καί ένθουσιασμό της, έγραψε εκατοντάδες γράμματα προς τήν εϋρωπαϊκή διανόηση καί ένέπνευσε στην ψυχή τους τόν Φιλελληνισμό. **Πολλοί** ξεσηκώθηκαν συγκινημένοι καί συνεπαρμένοι άπό τήν γραφίδα καί τά λόγια της καί έσπευσαν νά πολεμήσουν στο πλευρό των έπαναστατημένων Έλλήνων. **Άλλοι** πάλι συνέδραμαν τόν άγώνα μέ χρήματα καί υλικά άγαθά.

Συγκλονισμένη άπό τόν Ξεσηκωμό, έγραψε στά έλληνικά ύμνο προς τόν λόρδο Βύρωνα καί θρήνο για τήν καταστροφή των Ψαρών. **Υποστήριξε** μέ πάθος τήν επανάσταση των Κρητών, αλλά καί της γενέτειράς της Ηπειρού καί Θεσσαλίας τό 1854, των Σουλιωτών καί Λομβαρδών.

Μεγάλωσε τούς γιούς της σύμφωνα μέ τήν έλληνορθόδοξη πίστη καί τούς γαλούχισε μέ τήν άγάπη προς τήν Έλλάδα. **Στά** τελευταία της λόγια τούς άφησε τήν ευχή της καί τούς προέτρεψε νά άγαποϋν πάντα τήν Έλλάδα, νά της προσφέρουν τίς ύπηρεσίες τους μέ όποιοδήποτε τρόπο, νά τήν έπισκεφθοϋν καί νά προσκυνήσουν τά χώματά της.

Πέθανε στις 6 Μαρτίου 1875 στο Λιβόρνο. **Η** πόλη τήν τίμησε μέ έκδηλώσεις γενικού πένθους. Διατάχτηκε τριήμερο πένθος επί-

‘Ο χορός του Ζαλόγγου,
ή Οι Σουλιώτισσες.
Έργο του Claude Pinet. Έλαιογραφία
σέ καμβά. Αθήνα, Μουσείο Μπενάκη.

σημο σέ ὄλη τήν πόλη, μέ τίς σημαίες στά Δημόσια Κτίρια νά κυματίζουν μεσίστια, τό δέ Δημοτικό Συμβούλιο ἐξέδωσε ψήφισμα ὅπου ἀπεύθυνε ἐκκληση πρός τό λαό τοῦ Λιβόρνο νά τιμᾷ «τὴν πλέον ἔνδοξο γυναίκα πού εἶχε τό Λιβόρνο πού τό πνεῦμα καί ἡ δράση της θαυμάστηκε ἀπό τοὺς ἐξοχότερους ἄνδρες, Ἰταλούς καί ξένους, νά τιμῆσει τίς ἀρετές της, τὴν μεγαλοφυΐα της καί τὴν εὐγενική

της ψυχῆ» καί ζητοῦσε ἀπό τόν λαό νά παραστεῖ στήν κηδεῖα της, ὅπου ἐκφωνήθηκαν σπουδαῖοι ἐπικήδειοι λόγοι.

Ἐπίσης, τό Δημοτικό Συμβούλιο ἀποφάσισε τὴν τοποθέτηση ἀναμνηστικῆς πλάκας ἐξω ἀπό τό σπίτι πού γεννήθηκε, καθὼς καί τὴν ἀνέγερση προτομῆς της στή βιβλιοθήκη τοῦ Λιβόρνο, ἡ δέ ἐπιτροπή μέ ἐκκλησίη της ἀπό τίς 30 Μαρτίου τοῦ 1875 ἀποφάσισε νά πραγματοποιήσει ἔρανο καί διά τούτου διαγωνισμό ἀπό τό γυναικεῖο ἰνστιτοῦτο μέ σκοπό νά βραβευθεῖ φιλολογικό ἔργο ἀφιερωμένο στήν μνήμη της.

Ἡ Ἀγγελικὴ προσέφερε μεγάλη ἠθική καί ὕλική ὑποστήριξη στήν Ἐπανάσταση τοῦ 1821, παρ’ ὅτι δέν γνώρισε ποτέ ἀπό κοντά αὐτὴ τὴν πολυφίλητη γῆ. Εἶναι λυπηρό γιὰ μᾶς ὡς Ἕλληνες νά μὴν τὴν γνωρίζουμε ὥστε νά τὴν τιμοῦμε ὅπως τῆς ἀξίζει, γιὰ τὴν τεράστια συμβολή της στὸν Ἀγώνα τῆς Ἐθνικῆς Παλιγγενεσίας.

Ὅ καθένας ἀγωνίζεται καί πολεμᾷ μέ τὸν τρόπο πού μπορεῖ καί δύναται. Δέν ἐπεισέρχονται συγκρίσεις σ’ αὐτά, ἀρκεῖ νά θέλει ν’ ἀγωνισθεῖ, νά πολεμήσει καί νά μὴν φέρει δικαιολογίες καί προσκόμματα. Καί ἡ Ἀγγελικὴ Πάλλη - Μπαρτολομέι, ἀγωνίσθηκε γιὰ τὴν Ἑλλάδα, τὴν Ἐλευθερία καί τὴν Ἀξιοπρέπεια τοῦ ἀνθρώπου, τό Δικαίωμά του νά μὴν ζεῖ σάν δούλος, μέ ὄπλα τὴν πέννα της καί τὴν ψυχὴ της!

Αἰωνία αὐτῆς ἡ μνήμη!

* * *

Φθάνοντας στό τέλος αὐτῆς τῆς ὁμιλίας-καταγραφῆς στήν συμβολή τῶν Γυναικῶν στήν Ἐπανάσταση τοῦ 1821, θά ἔθελα νά σᾶς εὐχαριστήσω ὅλες καί ὅλους γιὰ τὴν ὑπομονή σας καί νά θέσω ἕναν προβληματισμό:

Ἀγαπητές μου, ἴσως κάπου τώρα νά πλησιάζει ἡ σειρά μας νά δείξουμε τί μανάδες, τί Ἑλληνίδες, τί Χριστιανές εἴμαστε...

Ἄν εἴμαστε ἕτοιμες γιά Θυσίες...

Ἄν εἴμαστε ἕτοιμες γιά τό Φῶς...

Ἄς Προσευχηθοῦμε κι ἄς ἀνασκουμπωθοῦμε...

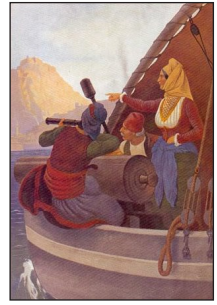
ΖΗΤΩ Η 25η ΜΑΡΤΙΟΥ 1821!...

ΖΗΤΩ ΟΙ ΕΝΔΟΞΟΙ ΠΡΟΓΟΝΟΙ ΜΑΣ!...

ΖΗΤΩ ΟΙ ΗΡΩΕΣ ΤΗΣ ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΕΩΣ ΤΟΥ '21!...

Καί συνεχίζουμε, γιά τοῦ Χριστοῦ τήν Πίστη τήν Ἁγία καί τῆς Πατρίδος τήν Ἐλευθερία.

Καλή σας νύχτα. Σᾶς εὐχαριστῶ.

Ἀθήνα, 5 Ὀκτωβρίου 2021

Πλατεία Μαβίλη

Ἑλίνα Μαστέλλου-Γιαννάκενα.